

Peter Feuerbach 2020

Skötsel förslag för våtmarker

Generellt

Vi säger våtmarker till småvatten med vattendjup mellan noll och drygt en meter. Det kan utformas olika med hänsyn till önskad funktion, t ex näringsfällor för nitratkväve och fosfor, eller fågelvåtmarker, bevattningsdammar eller fördröjningsmagasin. Oavsett huvudinriktning så har alla våtmarkstyper även mer eller mindre andra funktioner. Våtmarker är därför multifunktionella, vilket bör beaktas när de ska underhållas och skötas.

För näringsfällor är det viktigaste att det finns tillräckligt med våtmarksväxter, som när de bryts ned blir till energikällan för bakterierna som omvandlar det gödande nitratkväve till ofarligt luftkväve. Men växtligheten kan ibland bli för tät och kanaliseras vattnet genom våtmarken som lämnar anläggningen snabbare och inte lika bra renat. Fosfor finns till större delen på små partiklar. Det kan inte renas bort utan sjunker till botten och anrikas där. Eventuellt kan materialet efter några decennier grävas ut och återföras till åkrarna.

Skötseln efter att anläggningen tagits i bruk

Stränder och vallar är normalt något ojämna efter bearbetningen med stora grävmaskiner. Beroende på vilken jordart materialet tillhör kan det också bli lite sättningar i vallkonstruktionen, särskilt om det finns en hög andel torv i materialet. Följande råd ges för att gå vidare med anläggningen och sedan tillämpa rätt skötsel:

Första tiden

1. Harva vallen en eller två gånger, om det går även på sidorna, och utmed grävda strandavsnitt.
2. Så in med en gräsfröblandning avsedd för hästbete. Blandningen innehåller lågväxande motståndskraftiga arter och kan beställas/köpas på en Lantmännen butik. Man kan välja att så ut gräsfröet tillsammans med en sk skyddsgröda, som lämpligen är vete då det växer snabbt och skyddar de späda gräsfröerna från uttorkning. Insådden kan ske med en inte för stor såmaskin som används i jordbruket. Det går bra att så ut även för hand men då behöver ytorna harvas lätt en andra gång efter sådden.
3. Anläggningen kan nu fyllas på med vatten men inte högre upp än till halva maxnivån. Det är viktigt att vallen hinner sätta sig för att bli ännu tätare. Samtidigt ska gräsfröet hunnit etablera sig i strandkanten. Denna väntetid är normalt 3-4 månader lång. Därefter kan vattennivån höjas till maxnivån.

Återkommande skötselåtgärder

4. Bete och avslagning

När gräset på vallar och stränder har växt sig stort måste det på något sätt hållas kort. Detta kan ske genom bete med nöt, häst eller får. Bete passar särskilt bra när man vill skapa upptrampade strandängsavsnitt för att gynna våtmarkens fågelliv. Finns inga betesdjur att tillgå bör gräset slås av någon gång i augusti. Avslagningen förhindrar också att självsådda träd blir stora.

5. Nivåreglering

I våtmarkens utlopp finns en nivåbrunn med normalt oftast två nivåror som kan sättas in i och dras ur böjen som ansluter till utloppsroret. I naturliga grunda dammar ser vi ofta låga vattennivåer på sommaren efter torka och under vintern om det har varit frost och mycket av tillflödet har frusit till. Högvatten kan det bli tidigt på våren och på hösten. Men väderleken skiftar ju en hel del mellan åren. Men i våtmarken kan du stödja det normala mönstret genom att reglera vattennivån.

Lämplig hantering av nivåroren:

- högt nivåror mars till slutet av juli-mitten av augusti.
- kort nivåror resten av året
- ev på vintern, minst vart tredje år, sänka vattennivån tillfälligt till lägsta möjliga (inget nivåror).

Nivåförändringarna tjänar olika syften:

- En varierande vattennivå stör och stressar växterna i strandkanten. Några dör, nya kan etablera sig, en ständig kamp om platsen. Detta leder till ett större antal olika växtarter jämfört med en stabil vattennivå. Detta blir intressant för fler arter insekter och fåglar.
- Lägre vattennivå på sensommaren underlättar för avslagning av gräset utmed stränderna. Lägre vattennivå från sensommar till vår skapar ett magasineringsutrymme som vid stora regn händelser fördröjer avrinningen och kan minska översvämningar nedströms.
- När anläggningen töms kommer ev invandrad fisk inte att överleva. Om den får finnas kvar äter den upp all mat (insektslarver) vilket drabbar fåglarna som konkurrerar om samma mat. Även grodor och salamandrar kommer att drabbas om fisken får leva ostörd i våtmarken.

6. Skapa nya småbiotoper

Om man har tillgång till stenar och ris kan det läggas upp i sra högar inte alldeles för långt från våtmarken, gärna där det redan finns träd eller skog. Dessa högar blir till värdefulla livs- och övervintringsmiljöer för grodor, salamandrar och insekter.

7. Kontrollera in- och utlopp

Det är viktigt att besiktiga anläggningens känsligaste delar, nämligen in- och utlopp regelbundet. Kvistar, träbitar eller influgna plastskynken som ligger framför rör måste avlägsnas så att våtmarken inte bräddar okontrollerad.